

выражают эмоции, которые не соответствуют основной линии его поведения. Выделены основные эмоции, которые сопровождают ложь: страх разоблачения, чувство вины за свою ложь и радостное возбуждение от осознания возможности легко обмануть других.

Ключевые слова: личность, ценностные ориентации, лживость.

Boyarin L.V., Zavatsky Yu.A., Mykhailyshyn U.B., Zhigarenko I.E.

Socio-psychological features of value orientations of the individual in the aspect of manifestation of deceit

The article reveals the socio-psychological characteristics of value orientations of the individual in the aspect of manifestation of deceit. It is shown that nonverbal behavior carries on itself the most important function of the regulator of interpersonal relations in communication. No gesture, facial expression or muscular contraction in themselves is a confirmation of the falsity of human words. They only express emotions that do not correspond to the basic line of his behavior. The main emotions that accompany the lie are singled out: fear of exposure, a sense of guilt for their lies and joyful excitement from the awareness of the possibility of easily deceiving others.

Key words: personality, value orientations, falsity.

Боярин Лілія Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області;

Завацький Юрій Анатолійович – кандидат психологічних наук, завідувач кафедри здоров'я людини та фізичного виховання Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк;

Михайлишин Уляна Богданівна - кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Ужгородського національного університету;

Жигаренко Ігор Євгенович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк.

УДК 159.922

Вагіна О. В.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФНИХ ОПИТУВАНЬ У ПОЛІЦІЇ

У статті розглянутий міжнародний досвід застосування поліграфа у підрозділах поліції, державних органах і кримінальному судочинстві. Показано, що на сьогодні більш ніж в 75 країнах світу в правоохоронних органах застосовуються методи фіксації психофізіологічних реакцій людини, з метою визначення їх причетності до злочинів за допомогою поліграфу, що вказує на актуальність теми і її сучасність.

Ключові слова: психофізіологічне дослідження, поліграф, поліграфолог, розслідування злочинів, доказ судами, правоохоронна практика, поліція.

Постановка проблеми. Близько 150 років тому було з'ясовано, що існує прямий “механічний” зв'язок між зовнішнім психологічним впливом на людину і відповідними внутрішніми, прихованими для неозброєного ока спостерігача, фізіологічними реакціями. Стало очевидним, що за допомогою технічних засобів можна виявляти внутрішні мотиви поведінки, приховане ставлення до різних подій, відрізнити правду від неправди. Тоді ж медичний пристрій під назвою поліграф, що одночасно міг фіксувати кілька фізіологічних параметрів, почав повільно перетворюватися на так званий детектор неправди.

Із середини ХХ сторіччя у розвинутих країнах світу поліграф став масово використовуватись у кримінальному судочинстві. Багаторічна практика використання поліграфа свідчить про можливість отримання від людини певної інформації, яку в інший спосіб здобути не можна, або це потребує чималих зусиль та часу. В правоохоронній практиці поліграф застосовують для сприяння оперативним працівникам та слідчим у психологічному обґрунтуванні перспективних версій у справі та пошуку матеріальних доказів [1]. Результати поліграфних обстежень персоналу в багатьох країнах Європи свідчать про їх високу ефективність в профілактиці злочинних проявів, службових порушень та девіацій поведінки. Проте в Україні поліграф не знайшов широкого застосування, що пояснюється низкою причин об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія становлення і розвитку поліграфних досліджень в Україні тісно пов'язана з системою Міністерства внутрішніх справ. Початком можна вважати 1999 рік, коли група з числа п'яти викладачів і науковців системи МВС України пройшла перепідготовку в Академії юридичної психофізіології (м. Ларго, США) за спеціальністю «екзаменатор поліграфа». У травні 1999 р. в Національній академії внутрішніх справ України був проведений круглий стіл на тему «Проблеми і напрямки впровадження поліграфа у практичну діяльність органів внутрішніх справ України» за участю представників МВС, представників Служби безпеки і Міністерства оборони України, українських та російських поліграфологів-практиків. До першочергових завдань впровадження приладу було віднесено розробка відомчої нормативної бази, науково обґрунтованих методик опитування громадян із використанням поліграфа та визначення основних вимог з технічного забезпечення і організації проведення опитувань. З цього моменту почали проводитись наукові дослідження з проблематики поліграфних опитувань, питанням науково-психологічного і правового забезпечення використання поліграфа присвятили праці українські та зарубіжні науковці В.І. Барко, С.К. Делікатний, Ж.Ю. Половникова, Т.Р. Морозова, Д.А. Мовчан, О.В. Шаповалов, В.А. Варламов, Р. Лурія, К. Бакстер, Дж. Рейд та інші [2-12]. Невдовзі, а саме 28 серпня 2001 року, був виданий Наказ МВС України № 743 «Про проведення експерименту щодо використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ України», яким регламентувалося проведення протягом 2001-2002 років експерименту з використанням поліграфів при професійно-психологічному відборі кандидатів на службу і навчання в навчальних закладах МВС України, зарахуванні до складу миротворчих місій або осіб, які висуваються на керівні посади, а також, працівників, стосовно яких проводяться службові перевірки.

У 2002 р. підведено підсумки експерименту і підтверджено ефективність використання поліграфів як у роботі з персоналом, так і в процесі розкриття та розслідування злочинів, розпочалось широке впровадження поліграфічних технологій у систему МВС України.

Мега статті полягає у висвітленні досвіду і особливостей використання поліграфа в практиці роботи правоохоронних органів зарубіжних країн, розкритті напрямів підвищення ефективності використання поліграфічних досліджень в нашій державі.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. У світі перевірки на поліграфі проводяться більш ніж у 75 країнах, серед яких загальноновизнаним лідером є США. Великою популярністю поліграф користується як в діяльності правоохоронних органів, так і державних інституцій, приватних компаній Японії, Туреччини, Ізраїлю, Бельгії, Індії, Казахстану, Канади, Китаю, Колумбії, Латвії, Литви, Естонії, Македонії, Південної Кореї, Сербії, Сінгапуру, Фінляндії, Хорватії, Чорногорії. Серед держав-сусідів: Польщі, Болгарії, Чеської Республіки, Словаччини, Словенії, Угорщини, Росії, Білорусі, Молдови. Проте, існують у світі є країни, де використання поліграфа взагалі заборонено за різними підставами, це Австралія, Німеччина, Австрія [13].

Найвідомішим у світі користувачем поліграфа є *США*, діяльність яких у цій галузі значно вплинула на формування методичних, технічних та правових засад прикладного застосування опитувань з використанням поліграфа. Перевірки на поліграфі протягом десятиліть застосовують такі федеральні відомства, як Управління кримінальних розслідувань Армії США, Управління розвідки та безпеки Армії США, Слідча служба військово-морського флоту, Управління спеціальних розслідувань військово-повітряних сил, Відділ кримінальних розслідувань корпусу морської піхоти, Агентство національної безпеки, Федеральне бюро розслідувань, Центральне розвідувальне управління, Управління по боротьбі з наркотиками, секретна, поштова, митна та інші служби.

Сьогодні поліграф активно використовується органами поліції та слідства в ході оперативно-слідчої діяльності, а також при вирішенні кадрових питань.

В останні десятиліття в США багато суддів стали визнавати доказову базу матеріалів, отриманих за допомогою поліграфічних досліджень. Більшість апеляційних судів вважає, що дані, отримані за допомогою поліграфа, можуть бути доказом на розсуд судді [14].

У *Канаді* впровадження поліграфа було ускладнено через панування в країні британської правової системи. Поліграф в поліції використовується тільки на етапі попереднього слідства. На відміну від США, в Канаді жоден регіон не використовує в судах результати поліграфічних перевірок для підтвердження невинуватості або вини підозрюваного, але за попередньою домовленістю сторін ці результати можуть бути прийняті в якості доказів судами у цивільних справах.

В *Ізраїлі* поліграф використовується з 1958 р. Його масово застосовують спецслужби, регіональна і військова поліція.

Починаючи з 1959 року, введення інструментальної детекції у життєдіяльність цієї країни, зазначений прилад поступово став проникати у сферу правоохоронних органів. Нині більшість поліцейських спеціалістів мають власну

приватну практику. Результати поліграфних перевірок, також як у Канаді, можуть бути прийняті в якості доказів судами у цивільних справах.

Японія самостійно проводила розпочаті в 20-ті роки дослідження апаратного методу детекції брехні: психологи Акаматсу і Тогава вивчали діагностичні можливості змін електричних властивостей шкіри (шкіряно-гальванічний рефлекс). Результати проведених досліджень були успішними, що дало змогу створити в цій країні власний “детектор брехні” – психогальванометр. Перше застосування психогальванометра відбулося наприкінці 30-х років в ході розслідування справи про шпигунство. Під час Другої світової війни японські “детектори брехні” стали випускатися серійно, а в повоєнні роки ними були оснащені підрозділи японської поліції.

З 1959 р. результати поліграфних досліджень приймаються як докази в судах нижчої інстанції (ст. 321 Кримінального процедурного кодексу Японії), а з 1970 р. висновки поліграфологів стали розглядатися в якості доказів Верховним судом Японії на розсуд судді. При цьому обов'язковою умовою є використання під час проведення поліграфного опитування єдиної методики тестування – “Методики прихованої інформації”.

Японські спеціалісти вважають найбільш доцільним проводити поліграфні перевірки на початковій стадії розслідування. Саме тоді виникає найбільше запитань у слідства про подію злочину, а також – у перший період висування та перевірки версій. Варто зазначити, при проведенні поліграфних перевірок, в цій державі використовують тести опитувальників, які не мають контрольних запитань, що не притаманно іншим країнам, в яких проводяться такі дослідження [15].

В *Індії* зацікавленість поліграфом виникла після вбивства Махатми Ганді. Це вбивство змусило індійський уряд направити одного з офіцерів поліції в США для навчання роботі на поліграфі. У 1969 році рішенням уряду Індії при Центральній криміналістичній лабораторії Центрального бюро розслідувань був створений Відділ поліграфа. У практичну діяльність поліграф став впроваджуватися тільки з 1973 року, після проведення попередніх досліджень. За законами Індії результати поліграфних перевірок можуть бути використані в суді в якості доказів тільки у випадку, якщо перевірка проводилася цивільною особою, а не співробітником поліції або працівником суду. Однак були випадки, коли висновки поліграфної перевірки, що проводилася працівником поліції, приймалися судом до розгляду [14, 16].

У *Польщі* зацікавленість поліграфом з'явилась перед Другою світовою війною, коли цей прилад був придбаний Інститутом психічної гігієни у Варшаві. У повоєнні роки ставлення до перевірок на поліграфі у Польщі, як і у СРСР та інших соціалістичних країнах, було негативним, на практиці детектор брехні називали “приладом, що призначений для залякування допитуваної особи”.

Перше практичне застосування поліграфа при розслідуванні злочину було здійснено в 1963 р. за постановою воеводської (обласної) прокуратури в Ольштині. Результати перевірки на поліграфі поряд з іншими даними були прийняті судом як докази, і обвинувачений був визнаний винним. Цей випадок викликав низку юридичних дискусій та суперечок, в результаті яких поліграф почав проникати у діяльність правоохоронних органів країни.

На сьогодні в Польщі поліграф впроваджений та активно використовується в діяльності Військової жандармерії, Агентства внутрішньої безпеки, Розвідувального агентства, Центрального антикорупційного бюро, Прикордонної служби. Верховний та апеляційний суди країни приймають результати поліграфічних досліджень як докази при дотриманні двох умов: 1) дослідження з використанням поліграфа повинно проводитися лише за згодою особи, що перевіряється; 2) результати поліграфічного обстеження повинні бути представлені у формі висновку експертизи.

Дослідження з використанням поліграфа застосовуються в ході кримінальних розслідувань, при наймі персоналу на роботу та при контролі його діяльності (скрінінгові перевірки).

В *Угорщині* поліграф застосовується з 1978 року, переважно при розслідуванні злочинів. Порядок використання зазначеного приладу регламентується Інструкцією МВС Угорщини (1987 р.).

У Кримінально-процесуальному кодексі Угорщини (1998 р.) передбачена можливість застосування поліграфа в кримінальному процесі. Крім того, Закон Угорщини “Про поліцію” (1994 р.) дозволяє застосовувати поліграф для отримання інформації про місцезнаходження безвісти зниклих осіб та сприяння в проведенні інших слідчих дій, а в Законі “Про розшук поліцією осіб та речей” (2001 р.) цей прилад використовують для встановлення місцезнаходження осіб та речей, а також ідентифікації невпізнаних трупів.

Спільним наказом МВС та Мін’юсту Угорщини (2003 р.) встановлений порядок оформлення результатів застосування поліграфа, визначені категорії осіб, відносно яких прилад не може застосовуватися. На думку угорських юристів, застосування поліграфа у справах про умисні злочини сприяє виявленню злочинців та встановленню об’єктивної істини в розслідуванні. Однак, самі результати поліграфічного опитування виступають в якості допоміжного доказу та не можуть виправдовувати обвинуваченого (підозрюваного), якщо відсутні інші докази по справі [15].

Перелік доказів, регламентований Кримінально-процесуальним кодексом Угорщини є вичерпним: показання свідків, висновок експертів, речові докази, протоколи огляду місця події, результати слідчих експериментів і впізнання. Опитування із використанням поліграфа відноситься до психологічної експертизи, однак за відсутності роз’яснень Верховного Суду Угорщини, на практиці результати поліграфічних досліджень виступають додатковими доказами. Сам по собі висновок спеціаліста-поліграфолога не може бути доказом вини [17].

У *Болгарії* поліграф використовується більше тридцяти років. Історія становлення психофізіологічних досліджень порівнюється з досвідом поліграфічних перевірок у Росії відповідно до вивчення проблеми стресу на основі застосування медичної техніки.

З 1995 р. в Інституті психології МВС Республіки Болгарії функціонує Відділ проведення оперативно-психологічних експертиз, фахівці якого проводять обстеження осіб, підозрюваних у вчиненні тяжких злочинів, а також працівників, які звинувачуються у нелояльній поведінці та корупції. Психологічна експертна діяльність також включає складання психологічного профілю “невідомого автора

злочину”, поліграфне дослідження для ідентифікації злочинця та аналіз вербальної й невербальної поведінки особи під час процедури обстеження.

Наразі в країні активно обговорюється можливість виділення висновків поліграфного дослідження в якості окремого вид доказу [15].

Англія довгий час не була прихильником застосування поліграфа у будь-якій сфері людської життєдіяльності. Уряд Великобританії відмовився від впровадження процедури тестування на поліграфі після аналізу результатів звіту, представленого спеціальною робочою групою Британського психологічного товариства з використання поліграфа. За результатами проведеного дослідження робоча група психологів вказала, що поліграфні перевірки не були стандартизовані в тій мірі, яка може вважатися задовільною в межах психометрії. Також було зосереджено увагу на труднощах, пов’язаних з перевіркою методики і практики проведення тестування різними фахівцями-поліграфологами. Комісія також дійшла згоди в тому, що деякі аспекти тестування на поліграфі, зокрема введення в оману випробуваного під час проведення тесту контрольних запитань, суперечать британським законам і моральним нормами, що у свою чергу робить результати тестування неприпустимими для розгляду на засіданнях британського суду.

На сьогодні в Англії відбулися позитивні зміни на користь поліграфних технологій та застосування результатів обстеження в якості орієнтовної інформації про подію, що відбулася. Британська поліція застосовує поліграфні технології при допиті підозрюваних у сексуальних злочинах, а Законом “Про контроль над правопорушниками” (2007 р.) передбачені обов’язкові перевірки на поліграфі певної категорії осіб, у тому числі й неповнолітніх, а також осіб, засуджених за статеві злочини та які підлягають умовно-достроковому звільненню. Загалом, поліграф активно використовується в діяльності поліції та спецслужб, зокрема при розслідуванні злочинів.

У *Бельгії* поліграф був впроваджений у 1997 р. Приводом стало різке збільшення кількості вбивств, у тому числі дітей. У зв’язку з цим, уряд Бельгії прийняв рішення застосовувати новітні технології у розслідуванні, включаючи тестування за допомогою поліграфа. Для проведення тестувань залучалися закордонні фахівці-поліграфологи. Слідчі використовували результати поліграфного опитування як орієнтуючу інформацію для пошуку тіл вбитих дітей. Позитивні результати проведеної роботи стали приводом для подальшого використання поліграфа при розкритті та розслідуванні інших категорій кримінальних злочинів [15].

У *Литві* поліграфні технології використовуються з 1992 . До 2000 р. правове регулювання використання поліграфа у Литві мало місце лише в законодавчих актах, що відносилися до питань оборони країни.

У 2000 р. був прийнятий спеціальний Закон “Про використання поліграфа”, що дозволив застосування поліграфа та стосувався, в основному, категорії державних службовців, які мають відношення до секретної інформації. Таким чином, Литва стала однією з небагатьох країн, в якій використання поліграфа врегульовано на законодавчому рівні.

Відповідно до Закону, використання поліграфа дозволяється в таких державних установах, як: Департамент Поліції, Департамент Охорони керівництва

держави та Служба охорони державного кордону при МВС; Департамент оперативних служб при Міністерстві охорони краю; Департамент безпеки держави; Митний департамент при Міністерстві фінансів і Служба спецрозслідувань. Усім іншим державним структурам заборонено проводити психофізіологічні дослідження з використанням поліграфа (ч. 2 ст. 3 Закону). Поліграф дозволяється застосовувати щодо державних службовців, офіційних осіб, військовослужбовців, а також осіб, які претендують на заміщення посад у вищевказаних державних установах.

Але навіть ті відомства, яким такі перевірки дозволені, можуть використовувати поліграф тільки у випадках, коли розглядається питання про видачу дозволу на ознайомлення з секретною інформацією, а також коли виконується внутрішнє оперативне розслідування або розслідування злочину.

Республіка Молдова стала другою європейською країною, в якій використання поліграфа регулюється окремим законом.

На сьогодні в Республіці Молдова тестування на детекторі брехні стало обов'язковим при вступі на роботу та для просування по кар'єрних сходах в Міністерстві внутрішніх справ, Службі інформації і безпеки, Центрі по боротьбі з економічними злочинами і корупцією, а також Митній службі. Такий підхід забезпечує полегшення процедури відбору працівників у силові структури та мінімізує ризик прийому на роботу в зазначені відомства осіб, схильних до корупції або скоєння злочинів.

У *Республіці Казахстан* зацікавленість поліграфом з'явилася наприкінці 90-х р.

На сьогодні в органах внутрішніх справ Казахстану поліграф застосовується в межах Закону Республіки Казахстан "Про оперативно-розшукову діяльність" з метою підвищення ефективності проведення оперативно-розшукових заходів.

Відповідно до ст. 11 Закону, поряд з іншими загальними оперативно-розшуковими заходами, працівникам міліції дозволяється здійснювати опитування громадян, посадових осіб та отримувати від них необхідну інформацію. З огляду на зазначене, поліграфне обстеження визнається специфічним різновидом опитування із застосуванням технічних засобів. Будь-яке інше правове регулювання використання поліграфа як в кадровій роботі, так і при проведенні оперативно-розшукової діяльності, слідчих дій та судової експертизи відсутнє, за винятком декількох відомчих інструкцій. Головне, щоб поліграф, як і будь-який інший технічний засіб, що застосовується в правоохоронній діяльності, відповідав наступним обов'язковим критеріям: науковості, достовірності, безпеці, етичності. Відомчі інструкції про застосування поліграфа дають відповіді на ці питання. Подібні відомчі нормативні акти розробляються не тільки в правоохоронних та державних структурах Республіки Казахстан, але і в приватних компаніях, де поліграф впроваджений на постійній основі.

У *Вірменії* метод поліграфних перевірок активно почав використовуватися з 1999 р. в роботі служб міністерства національної безпеки (МНБ) за трьома напрямками: кадрові перевірки при зарахуванні на військову службу в органи міністерства національної безпеки, дослідження за кримінальними справами по лінії МНБ, МВС і прокуратури, а також робота з об'єктами зацікавленості в рамках оперативної діяльності органів МНБ.

Із вересня 1999 р. згідно наказу міністра МНБ Республіки Вірменії систематично проводяться кадрові перевірки осіб, зарахованих до резерву органів Національної безпеки. На даний час у Вірменії накопичено великий позитивний досвід здійснення поліграфічних досліджень під час відбору і супроводження кадрів правоохоронних структур, розкриття та розслідування тяжких, резонансних злочинів.

Практичне використання методу психофізіологічних досліджень в системі МВС Республіки *Білорусь* почалося з прийняттям Постанови МВС Республіки Білорусь від 31.10.2001 р. № 206 “Про затвердження Інструкції про порядок проведення органами внутрішніх справ Республіки Білорусь опитування громадян з використанням поліграфа”.

Основною відмінною особливістю вказаної інструкції стала відсутність заборони на проведення опитування певної категорії осіб (вагітних жінок, осіб, які мають деякі захворювання, знаходяться під впливом певних препаратів або в стані сп’яніння, в крайньому ступені втоми і деяких ін.), зазначених в аналогічному російському документі. Зокрема, замість формулювання “забороняється” вказується – “не рекомендується”.

Інформація, отримана в ході опитування з використанням поліграфа, не використовується в якості доказів і призначена для висунення слідчо-оперативних версій та розробки оптимальних варіантів дій по їх перевірці.

Опитування з використанням поліграфа, відповідно до законодавства Республіки Білорусь, не є доказом і носить імовірнісний характер, але в суді заслуховують співробітників, які працюють з поліграфом, як фахівців і результати поліграфічних опитувань мають істотне значення при винесенні вироку. Іноді суд направляє справу на дослідження із зазначенням про необхідність проведення поліграфічного дослідження відносно обвинуваченого. З клопотанням про проведення поліграфічної перевірки щодо своїх підзахисних звертаються також адвокати, самі обвинувачені або вже засуджені особи.

Слідом за США *Росія* є найбільшим і продуктивнішим користувачем поліграфа в світі. Можна виділити наступні основні напрями його застосування на території РФ: 1) в межах оперативно-розшукової діяльності; 2) при проведенні спеціальних психофізіологічних досліджень під час професійного відбору та кадрових перевірках в різних державних відомствах; 3) при проведенні судових експертиз в межах кримінального, цивільного, арбітражного та адміністративного процесу; 4) здійснення психофізіологічних тестувань із застосуванням поліграфа при відборі і службових перевірках в комерційних організаціях.

У Російській Федерації успішне використання поліграфа з початку 90-х років минулого століття в діяльності практично всіх правоохоронних і силових відомств спирається на відомчі накази та інструкції. Кожне відомство, виходячи із специфіки своєї діяльності, вирішує проблему поліграфа і процедуру прийняття рішень за результатами тестування на підставі власних нормативно-правових документів, затверджених керівництвом цих відомств. У документах прописується правовий механізм вирішення конкретних завдань, що стоять перед цими державними організаціями [14, 16].

Висновок. Проведений аналіз закордонної практики використання поліграфних технологій показав, що на сьогодні поліграф ефективно використовується у підрозділах поліції, державних органах і кримінальному судочинстві розвинутих країн світу.

Викладене вище свідчить, що використання поліграфа у кадровій роботі та в кримінальному процесі відзначається високою точністю обстеження і достовірністю отриманих результатів, оперативністю, його використання при розробці слідчих версій в якості засобу, знижує трудомісткість їх перевірки та прискорює хід розслідування та іншими факторами.

Список використаної літератури

1. Делікатний С. К., Половнікова Ж. Ю. Використання поліграфа в діяльності ОВС: Навч.-метод. посібник. – К.: РВВ МВС України, 2001. – с. 109.
2. Бандурка А.М. Професіоналізм и лидерство / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. – Харьков : ТИТУЛ, 2006. – 578 с.
3. Барко В.І. Профілактика адиктивної поведінки у працівників ОВС України : навч. посібник / В.І. Барко, І.В. Клименко, В.О Криволапчук. – Київ : НАВС, 2009. – 52 с.
4. Свон Р.Д. Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России / Р.Д. Свон. – СПб. : Алетейя, 2000. – 296 с.
5. Проект Закону про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі, реєстр. №4094, внесений народним депутатом України Тетеруком А.А. (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=58203)
6. Проект Закону про поліграфічну діяльність, реєстр. № 4094-1, внесений народним депутатом України Журжієм А.В. (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58326)
7. Наказ МВС «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України» від 28.07.2004 N 842 (Із змінами, внесеними згідно з *Наказом Міністерства внутрішніх справ N 652 (з1311-13) від 08.07.2013*).
8. Мотлях О.І. Нормативно-правове регулювання використання поліграфа правоохоронними органами зарубіжних країн / О.І. Мотлях // Вісник академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. Серія : Право та державне управління. – 2011. - №4.
9. Назаров О.А. Сучасні тенденції щодо підготовки законопроекту в Україні про захист прав осіб, які проходять дослідження на поліграфі / О.А. Назаров // Наука і правоохорона. – 2015. - №1 (27). – С. 305-311.
10. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/>.
11. Maddi S. Hardiness training for high risk undergraduates / S. Maddi, D. M. Khoshaba, K. Jensen, E. Carter, J. L. Lu, R. H. Harvey // NACADA Journal. – 2002. – № 22. – Р. 45-55.
12. Roberg R.R., Kuykendall J. Police organization and Management: Behavior, Theory and Processes. – Pacific Grove, CA: Brooks / Cole Publishing Co, 1990.– 412 p

13. Барко В. І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект) / В. І. Барко. – К. : Ніка-Центр, 2002. – 580 с
14. Мовчан Д.А. Питання імплементації в Україні зарубіжних підходів до нормативно-правового регулювання застосування поліграфа у процесі розкриття та розслідування злочинів / Д.А. Мовчан // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 5. – С. 256-262.
15. Мотлях О.І. Поліграф: наукова природа походження, нормативно-правове регулювання та допустимі межі застосування. Монографія / О.І. Мотлях. – К.: "Осіта України". 2012. – 394 с.
16. Князев В.М. Полиграф и его практическое применение: Учеб. пособие / В.М. Князев, Г.В. Варламов. – М.: «Принт-Центр», 2012. – 859 с.
17. Назаров О.А. Пам'ятка судді щодо нормативно-правової обґрунтованості проведення судової психологічної експертизи з використанням поліграфу. Інформаційний лист. – Одеса: НДЕКЦ при ГУМВС України в Одеській області, 2013. – 15 с.

Транслітерація

1. Delikatniy S. K., Polovnikova Zh. Yu. Vikoristannya poligrafa v diyalnosti OVS: Navch.-metod. posibnik. – К.: RVV MVS Ukraini, 2001. – s. 109.
2. Bandurka A.M. Professionalizm i liderstvo / A.M. Bandurka, S.P. Bocharova, E.V. Zemlyanskaya. – Harkov : TITUL, 2006. – 578 s.
3. Barko V.I. Profilaktika adiktivnoyi povedinki u pratsivnikiv OVS Ukraini : navch. posibnik / V.I. Barko, I.V. Klimenko, V.O Krivolapchuk. – Kiyiv : NAVS, 2009. – 52 s.
4. Svon R.D. Effektivnost pravoohranitelnoy deyatelnosti i ee kadrovoe obespechenie v SSHa i Rossii / R.D. Svon. – SPb. : Aleteyya, 2000. – 296 s.
5. Proekt Zakonu pro zahist prav osib, yaki prohodyat opituvannya (doslidzhennya) na poligrafii, reestr. №4094, vneseniy narodnim deputatom Ukraini Teterukom A.A. (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=58203)
6. Proekt Zakonu pro poligrafichnu diyalnist, reestr. № 4094-1, vneseniy narodnim deputatom Ukraini Zhurzhiem A.V. (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58326)
7. Nakaz MVS «Pro podalshiy rozvitok sluzhbi psihologichnogozabezpechennya operativno-sluzhbovoyi diyalnosti organiv vnutrishnih sprav Ukrainim» vid 28.07.2004 N 842 (Iz zminami, vnesenimi zgidno z Nakazom Ministerstva vnutrishnih sprav N 652 (z1311-13) vid 08.07.2013).
8. Motlyah O.I. Normativno-pravove reguluyuvannya vikoristannya poligrafa pravoohoronnimi organami zarubizhnih krayin / O.I. Motlyah // Visnik akademiyi pratsi i sotsialnih vidnosin Federatsiyi profesiynih spilok Ukraini. Seriya : Pravo ta derzhavne upravlinnya. – 2011. - №4.
9. Nazarov O.A. Suchasni tendentsiyi shchodo pidgotovki zakonoproektu v Ukraini pro zahist prav osib, yaki prohodyat doslidzhennya na poligrafii / O.A. Nazarov // Nauka i pravoohorona. – 2015. - №1 (27). – S. 305-311.
10. [Elektronniy resurs]. - Rezhim dostupu: <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/>.

11. Maddi S. Hardiness training for high risk undergraduates / S. Maddi, D. M. Khoshaba, K. Jensen, E. Carter, J. L. Lu, R. H. Harvey // NACADA Journal. – 2002. – № 22. – P. 45-55.

12. Roberg R.R., Kuykendall J. Police organization and Management: Behavior, Theory and Processes. – Pacific Grove, CA: Brooks / Cole Publishing Co, 1990.– 412 p

13. Barko V. I. Profesiyniy vidbir kadriv do organiv vnutrishnih sprav (psihologichniy aspekt) / V. I. Barko. – K. : Nika-Tsentr, 2002. – 580 s

14. Movchan D.A. Pitannya implementatsiyi v Ukraini zarubizhnih pidhodiv do normativno-pravovogo reguluyannya zastosuvannya poligrafa u protsesi rozkrittya ta rozsliduvannya zlochiniv / D.A. Movchan // Naukoviy visnik Kiyivskogo natsionalnogo universitetu vnutrishnih sprav. – 2009. – № 5. – S. 256-262.

15. Motlyah O.I. Poligraf: naukova priroda pohodzhennya, normativno-pravove reguluyannya ta dopustimi mezhi zastosuvannya. Monografiya / O.I. Motlyah. – K.: "Osita Ukraini". 2012. – 394 s.

16. Knyazev V.M. Poligraf i ego prakticheskoe primenenie: Ucheb. posobie / V.M. Knyazev, G.V. Varlamov. – M.: «Print-Tsentr», 2012. – 859 s.

17. Nazarov O.A. Pam'yatka suddi shchodo normativno-pravovoyi obgruntovanosti provedennya sudovoyi psihologichnoyi ekspertizi z vikoristannyam poligrafu. Informatsiyiy list. – Odesa: NDEKTs pri GUMVS Ukraini v Odeskiy oblasti, 2013. – 15 s.

Вагина Е.В.

Международный опыт использования полиграфных опросов в полиции

В статье рассмотрен международный опыт применения полиграфа в подразделениях полиции, государственных органах и уголовном судопроизводстве. Показано, что на сегодняшний день более чем в 75 странах мира в правоохранительных органах применяются методы фиксации психофизиологических реакций человека, с целью определения их причастности к преступлениям с помощью полиграфа, что указывает на актуальность темы и ее современность.

Ключевые слова: психофизиологическое исследование, полиграф, полиграфолог, расследование преступлений, доказательство судами, правоохранительная практика, полиция.

Vagina O.V.

International experience of using of polygraph examinations in police

The article describes an international experience of using of polygraph examinations in Police units, Governmental bodies and Criminal legal procedures. It is shown that today in more than 75 countries of the world law enforcement agencies use methods of fixing psycho-physiological reactions of a person, with the purpose of determining their involvement in crimes with the help of a polygraph. This device indicates the relevance of the topic and its modernity.

Key words: psychophysiological study, polygraph, polygraph examiner, investigation of crimes, evidence by courts, law enforcement practice, police.

Вагіна Олена Вікторівна, аспірант кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ; доцент кафедри оперативного-розшукової діяльності Університету державної фіскальної служби України.

УДК 159.923.200.371.134

Волченко Л. П.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті, в контексті реформування сучасної української освіти, розглядається проблема соціально-психологічних особливостей ключових компетентностей, які повинні бути сформовані в учителя нової української школи. Визначено, що ключовими компетентностями, які надають можливість учителю, за сучасних умов існування, здійснювати складні поліфункціональні види діяльності та ефективно розв'язувати актуальні індивідуальні та соціальні проблеми, виступають комунікативна, конфліктологічна, фасилітативна, соціально-нормативна та віктимологічна компетентності.

Ключові слова: *віктимологічна компетентність, учитель, ключові компетентності, комунікативна компетентність, конфліктологічна компетентність, соціально-нормативна компетентність, фасилітативна компетентність.*

Постановка проблеми. Реформування сучасної української освіти є складним завданням, яке потребує системного вирішення на підставі врахування багатьох складників. Одним із таких важливих аспектів є проблема формування в учнівської молоді ключових компетентностей, які потрібні для особистісної реалізації, розвитку, та здатні забезпечити життєвий успіх.

МОН України визначило десять ключових компетентностей нової української школи, які спроможні стати основою для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина та фахівця [11]. Акцентованими виявилися компетентності спілкування державною мовою, наукове розуміння природи та сучасних технологій, математична грамотність, соціальні та громадянські компетентності, інформаційно-цифрова компетентність, спілкування іноземними мовами, загальнокультурна та екологічна грамотність, підприємливість та уміння навчатися впродовж життя. На думку фахівців нова українська школа повинна працювати на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти, в рамках якої школа максимально повинна враховувати здібності, потреби та інтереси кожної дитини, на практиці реалізовувати принцип дитиноцентризму [11, с. 13].

Проте підготовку учнів повинен вести вчитель, у якого є вже сформованими відповідні компетентності та такі, що сприяють передачі відповідних знань, вмінь та навичок, здатних забезпечити життєвий успіх учнів у майбутньому. Але ми маємо на теперішній час певну проблему, яка пов'язана з визначенням особистісних